

Ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimamalli

Lena Siikaniemi
Projektipäällikkö
Lahden ammattikorkeakoulu
lena.siikaniemi@lamk.fi

Johdanto

Tämä artikkeli perustuu tutkimukseen kone- ja metallialan ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuudesta. Tutkimuksessa perehdyttiin sekä kontekstuaalisiin että yksilöllisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat nuoren koulutuksen ja ammatinvalintaan.

Ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuus on mainittu tärkeäksi ke-

hittämisen kohteeksi sekä alueellisissa, paikallisissa että kansallisissa kehittämissuunnitelmissa (Opetusministeriö 2004; Sovala ym. 2004; Työministeriö 2003). Työikäisen väestön määrä laskee olennaisesti, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Muutos on nopeinta 2010-luvun alussa, jolloin eläkkeelle siirtyvien työntekijöiden määrä on noin 10 000 enemmän kuin koulutuksesta työelämään siirtyvien nuorten määrä. Työministeriön Työvoima 2020 -raportin (2003) mukaan uusia työpaikkoja syntyy lähes jokaiselle ammattialalle.

Ammattitaitoisen työvoiman tarve riippuu alueellisesta elinkeinorakenteesta, jolloin väestökehityksestä aiheutuva työvoiman tarve kohdistuu tietyille ammattialoille. Muutokset edellyttävät opiskelijoiden ohjaamista koulutusaloille, jotka ovat tärkeitä sekä alueelliselle että kansalliselle elinkeinoelämälle. Ammatillisen peruskoulutuksen ongelmana on jo useita vuosia ollut saada opiskelijoita tietyille koulutusaloille. Ennakoitu suuri työvoiman tarve kasvattaa entisestään jo olemassa olevaa ongelmaa. Vaikka ilmiö ja ongelma on tunnistettu jo 1980-luvulla (Honka 1988), ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuuden tutkimusta ei ole tehty siinä laajuudessa kuin seuraavaksi esitellyssä tutkimuksessa.

Tutkimuskontekstina on Päijät-Häme, jossa teollisuus on tärkein toimiala. Vuonna 2003 maakunnassa oli 82 000 työllistä työntekijää, joista teollisuus työllisti 25 000 työntekijää. (Päijät-puntari 2004.) Kone- ja laitteollisuuden osuus oli 5 000 työntekijää (20 %) ja perusmetalliteollisuuden osuus oli 2 000 työntekijää (8 %) (Lahden kauppakamari 2004). Luvut sisältävät toimialan kaikki ammattiryhmät. Päijät-Hämeen maakunnan ammattirakennemuutoksen mukaan kone- ja metalliteollisuus tulee työllistämään 4 813 työntekijää vuonna 2010, joka on 18,5 % maakunnan teollisuuden työvoimasta (Saikkonen et al. 2003).

Opetushallituksen laatiman Päijät-Hämeen koulutustarve-ennusteen perusteella vuodesta 2006 vuoteen 2015 tarvitaan perusurien mukaisesti 121 ammatillisesta peruskoulutuksesta vuosittain valmistuvaa opiskelijaa kone- ja metallialan yrityksiin. Tavoiteuran mukaisesti tarve on 293 valmistunutta

opiskelijaa (Opetushallitus 2003, 36). Maakunnan ammattirakennemuutosten mukaisesti vuosittainen tarve on 245 valmistunutta opiskelijaa. Työvoiman tarve syntyy pääasiassa eläkkeelle siirtyvien työntekijöiden työpaikkojen vapautumisesta (Saikkonen et al. 2003). Edellä kuvattujen koulutustarve- ja ammattirakennemuutosten mukaisesti työvoiman tarve kone- ja metallialalla tulee olemaan vuosittain 121 - 293 valmistunutta opiskelijaa seuraavan kymmenen vuoden ajan.

Koulutusalan vetovoimaisuutta voidaan mitata vetovoimaindeksillä, joka muodostuu ensisijaisten hakijoiden määrän suhteesta aloituspaikkojen määrään. Vetovoimaisuus on heikko, jos suhde on pienempi kuin yksi. Täytöstaste mittarina (aloituspaikkojen ja aloittaneiden opiskelijoiden määrän suhde) sisältää myös ne opiskelijat, jotka ovat päässeet opiskelemaan toiselta tai jopa viidenneltä hakutoiveeltaan. Täytöstaste ei näin ollen anna riittävän tarkkaa kuvaa koulutusalan vetovoimaisuudesta. Tutkimuksessa käytettiin vetovoimaindeksiä kuvaamaan vetovoimaisuutta.

Vuonna 2004 ensisijaisten hakijoiden määrä kone- ja metallialan ammatilliseen peruskoulutukseen Päijät-Hämeessä oli 52 hakijaa ja aloituspaikkojen määrä oli 126 (Opetushallitus 2004). Vetovoimaindeksi oli tuolloin 0,41. Päijät-Hämeessä kone- ja metallialan ammatillista peruskoulutusta tarjoaa kolme Koulutuskeskus Salpauksen oppilaitosta. Vetovoimaindeksin keskiarvot vuosina 2000 - 2004 olivat 0,69, 0,63, 0,58, 0,49 ja 0,41. Kone- ja metallialan koulutuksen vetovoimaisuus on laskenut jatkuvasti, ja jos vetovoimaisuus pysyy alhaisena, teollisuus

tulee kärsimään huomattavasta työvoimapulasta. Kuilu työvoiman ennakoitun kysynnän ja tarjonnan välillä kasvaa yhä suuremmaksi.

Tutkimuksen teoreettinen tausta

Tutkimuksen avainkäsitteet olivat ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuus, ammatillinen kasvu ja mielenkiinto. Ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuutta ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa määritelty. Tutkimuksen alussa käytettiin vetovoimaisuuden määritelmää, jota Raunio (2002) on käyttänyt alueellisen vetovoiman tutkimuksissa. Ammatillisen peruskoulutuksen koulutusalan vetovoiman määritelmäksi muodostui Rauniota (emt., 15) mukaillen seuraava: *Koulutusalan vetovoimaisuus on koulutusalan asema koulutukseen hakeutujien valintojen kentällä. Valintojen kenttä koostuu niistä mahdollisuuksista, jotka tulevat koulutukseen hakeutujien tietoon, ja joita he pitävät potentiaalisina koulutuspaikkoinaan.*

Edellä esitetty vetovoimaisuuden määritelmä rajoittuu koulutukseen hakeutumiseen. Tutkimuksen tulosten perusteella muodostui seuraava laajempi määritelmä, jossa vetovoimaisuutta ei ymmärretä ainoastaan koulutukseen hakeutumisenä, vaan myös koulutuksen suorittamisena ja koulutuksesta työelämään siirtymisenä. Vetovoimaisuutta ei näin ollen voida rajoittaa käsittelemään ainoastaan koulutuksen vetovoimaisuutena, vaan sekä koulutuksen että ammatin vetovoimaisuutena. Vetovoimaisuuden käsite laajemmassa merkityksessä muodostui seuraavaksi: *koulutuksen ja ammatin vetovoimaisuus on yksilöllisen ammatinvalinnan*

ja ammatillisen kasvun prosessiin vaikuttavien rakenteellisten ja vuorovaikutuksellisten osatekijöiden yhteisvaikutusta, jotka ohjaavat yksilöä onnistumiseen koulutus- ja ura-poluilla.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehityksen muodostavat kolme ammatinvalinnan ja ammatillisen kasvun teoriaa, jotka korostavat sekä yksilöllisiä että kontekstuaalisia osatekijöitä ja vaikutuksia. Nämä teoriat ovat Systems Theory of Career Development (Patton and McMahon 1999), Social Cognitive Career Theory (Lent, Brown and Hackett 1994) ja Social Learning Theory of Career Development (Krumboltz 1979).

Edellä mainitut teoriat täydentävät toisiaan. Systems Theory kuvaa ammatinvalinnan ja ammatillisen kasvun systeemitasoja, keskeisiä tekijöitä sekä toimijoita eri systeemitasoilla. Social Cognitive Career Theory korostaa kontekstuaalisia, persoonallisia ja kokemuksellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön mielenkiinnon kehittymiseen ja koulutus- ja ammatinvalinnossa. Social Learning Theory of Career Development kuvaa yksityiskohtaisesti ammatinvalintaprosessia ja siihen vaikuttavia osatekijöitä. Ammatillinen kasvu määriteltiin tutkimuksessa Brownin (2003, 20) mukaan seuraavasti: *ammattillinen kasvu on elinikäinen prosessi, jossa psykologiset, sosiologiset, taloudelliset sekä kulttuurilliset osatekijät vaikuttavat yksilön valintoihin, sopeutumiseen ja edistymiseen ammateissa, jotka muodostavat yksilön uran.*

Ammatillisen peruskoulutuksen vetovoima edellyttää opiskelijan mielenkiinnon saavuttamista. Koulutuksen ja ammatinvalinnassa mielenkiinnon ke-

hittymisellä on tärkeä rooli (Krapp 2002; Lent & ym.1994). Morgan ja ym. (2001) esittävät, että todellisella tai odotetulla mielenkiinnon kokemuksella, joka kohdistuu uraan ja ammattiin liittyviin aktiviteetteihin, on olennainen vaikutus ammatin ja uran valintaan. Mielenkiinto vaikuttaa myös tulevaisuuden valintoihin, mahdollisuuksiin oppia uusia taitoja ja tilaisuuksiin hankkia uusia kokemuksia (Krumboltz 1979, 29). Lent ja ym. (1994) mukaan uran valinta muodostuu yksilöllisistä mielenkiinnon kohteista, jotka suuntaavat yksilön toimitoja.

Ympäristö tukee tai ei tue yksilöä hänen valinnoissaan. Yksilölliset olosuhteet vaihtelevat eri aikoina ja eri paikoissa, jolloin yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta voidaan kuvata sarjana yksittäisiä tapahtumia pikemmin kuin jatkuvana suunnitelmallisena prosessina (Patton & McMahon 1999, 162). Edellä kuvattu vetovoimaisuuden määritelmä kuvaa vetovoimaisuutta prosessina, jossa estävien ja edistävien osatekijöiden yhteisvaikutus ohjaa yksilöllisiä koulutus- ja urapolkua. Näiden osatekijöiden esiintyminen ja yhteisvaikutus on usein odottamatonta ja ennakoimatonta, siksi esitettyä prosessia ei voida tarkasti suunnitella.

Suomalaisissa ammatinvalinnan ja ammatillisen kasvun tutkimuksissa mielenkiintoinen ammatti tai koulutusala ovat ensisijaiset valintoihin vaikuttavat motiivit (Ahola & Nurmi 1995; Luopajarvi 1995; Savolainen 2001; Vuorinen & Valkonen 2003). Joissakin tutkimuksissa mielenkiintoinen ammatti tai ala on jätetty huomiota ottamatta ja etsitty seuraavaksi

tärkeimpiä motiiveja. Näitä ovat mm. työn sisältö, koulutuksen arvostus, koulumenestys ja alan työllistymismahdollisuudet (Ahola & Nurmi 1995) tai opiskelijalla ei ollut mahdollisuuksia päästä opiskelemaan muulle koulutuslalle (Luopajarvi 1995).

Tässä tutkimuksessa paneuduttiin opiskelijoiden mielenkiinnon kohteisiin koulutus- ja ammatinvalinnossa. Tutkimuksessa käytetty mielenkiinnon käsite määriteltiin mukailien Valsineria (1992) ja Savickasta (1999) seuraavasti: *mielenkiinto vauhdittaa yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta dynaamisina prosesseina, jotka ohjaavat yksilöä pitkäjänteisyyteen teoissa, ajatuksissa ja tunteissa.*

Tutkimuksen metodologia ja aineisto

Tutkimuksen tavoitteena oli konstruoida vetovoimaisuuden malli, joka kuvaa vetovoimaisuuden elementtien ja osatekijöiden välistä suhdetta, ja jonka avulla olisi mahdollista parantaa kone- ja metallialan ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuutta Päijät-Hämeessä.

Tutkimusstrategiana on konstrukttiivinen tapaustutkimus. Tutkimus perustuu triangulaatioon, jossa käytetään sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia aineiston keräämisen ja analysoinnin menetelmiä. Perusmetodologia on kvalitatiivinen. Tutkimuksen empiirinen aineisto koottiin kolmessa eri vaiheessa vuonna 2003. Laadullinen aineisto koostuu kone- ja metallialan opiskelijoiden kirjoitelmista (n = 80) ja teemahaastatteluilta (n = 13), joissa haastateltavina oli henkilöitä ammatillisista oppilaitoksista, peruskouluista ja yri-

tyksistä. Kirjoitelmien ja teemahaastattelujen analyysin perustella määriteltiin vetovoimaisuuden elementit ja osatekijät.

Kyselytutkimuksessa (n = 640) kohdejoukkona olivat opiskelijat peruskouluista, lukioista ja ammatillisista oppilaitoksista. Vastausprosentti oli 87 %. Kyselytutkimuksen kohderyhmä valittiin eri opiskelijaryhmistä. Valinnan perusteena oli pohdinta siitä, mikä olisi potentiaalinen ryhmä, josta voitaisiin saada opiskelijoita hakeutumaan kone- ja metallialalle. Tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olivat kone- ja metallialan sekä muiden kuin kone- ja metallialan opiskelijoiden asenteet ja odotukset koulutus- ja ammattialaa kohtaan. Muut kohderyhmät kone- ja metallialan opiskelijoiden lisäksi olivat:

1. ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat tekniikan ja liikenteen alalta,
2. ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat muulta kuin tekniikan ja liikenteen alalta,
3. lukion opiskelijat,
4. peruskoulun opiskelijat.

Valitut opiskelijaryhmät edustivat ammatillisen peruskoulutuksen ja lukion ensimmäistä vuosikurssia sekä peruskoulun yhdeksännen luokan opiskelijoita. Kyselylomake sisälsi sekä väittämiä että avoimia kysymyksiä. Kyselytutkimuksen väittämäosion analyysi toteutettiin kuiluanalyysinä ja avoimet vastaukset analysoitiin sisällön analyysillä. Tavoitteena oli määritellä vetovoimaisuuden esteitä ja edistäjiä sekä täydentää ymmärrystä ilmiöstä vetovoimamallin konstruointia varten.

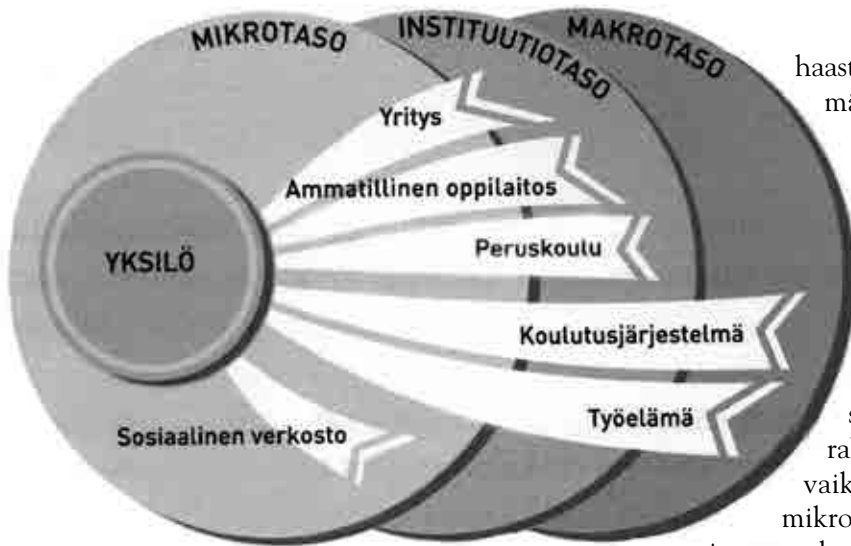
Vetovoimaisuuden elementit

Haastatteluaineiston sisällön analyysin perusteella määritellyt vetovoimaisuuden elementit sijoitettiin eri havainnointitasoille, jotka olivat makrotaso, instituutiotaso ja mikrotaso (Koch & Reuling 1998; Patton & McMahon 1999; Zinn 2002).

Vetovoimaisuuden elementeiksi muodostuivat seuraavat: *yksilö, sosiaalinen verkosto, peruskoulu, ammatillinen oppilaitos, yritys, koulutusjärjestelmä ja työelämä*. Elementit ovat pääkategorioita, jotka muodostuvat vetovoimaisuutta selittävästä estäviä että edistäviä osatekijöistä.

Kuvio 1 esittää vetovoimaisuuden elementit eri havainnointitasoilla. Elementit on kuvattu nuolina, joiden lähtökohta sijoittuu joko makro-, instituutio- tai mikrotasolle. Eri tasoilta lähtevät elementit saavat vaikutteita alempien tasojen konteksteista, ja siksi niitä ei voi kuvata ainoastaan yhdelle havainnointitasolle.

Mikrotason elementit ovat yksilö ja sosiaalinen verkosto, instituutiotason elementit ovat peruskoulu, ammatillinen oppilaitos ja yritys. Makrotason elementit ovat koulutusjärjestelmä ja työelämä. Teemahaastattelujen informantit painottivat eri elementtejä ja osatekijöitä. Informaatioteemaa käsiteltiin analyysin alussa erillisenä kategoriana/elementtinä, mutta analyysin lopussa tämä teema integroitiin muiden kategorioiden sisälle. Informaatioteeman sisällyttämiseksi muihin kategorioihin päädyttiin siksi, että elementit koostuvat rakenteellisista ja

Kuvio 1. Vetovoimaisuuden elementit eri havainnointitasoilla.

vuorovaikutuksellisista osatekijöistä. Informaatio ja sen eri muodot ovat tapoja edistää vuorovaikutusta eri elementtien toimijoiden kesken, eikä ainoastaan yksittäinen irrallinen elementti.

Teemat ”ammattillinen oppilaitos ja informaatio” esiintyivät molemmat sata kertaa haastatteluissa. Vähiten teemojen esiintymisiä oli koulutusjärjestelmästä (24). Ammatillinen oppilaitos esiintyi 65 kertaa ammatillisten oppilaitosten edustajien haastatteluissa ja 15 kertaa yritysten edustajien haastatteluissa. Informaatioteema esiintyi 44 kertaa peruskoulun edustajien haastatteluissa ja 41 kertaa ammatillisten oppilaitosten edustajien haastatteluissa. On huomattavaa, että opiskelijat eivät maininneet haastatteluissa informaatioteemaa sinällään.

Opiskelijat eivät maininneet haastatteluissa myöskään koulutusjärjestelmää. Muut elementit (yksilö, sosiaalinen verkosto, peruskoulu, ammatillinen oppilaitos ja työelämä) esiintyivät

haastatteluissa samassa määrin, yhteensä kahdeksasta yhteentoista mainintaa elementtiä kohden. Haastattelujen tulokset osoittavat, että opiskelijoille merkitykselliset toimijat, rakenteet ja vuorovaikutus sisältyvät mikrotason ja instituutiotason elementteihin ja osatekijöihin. On kuitenkin huomioitavaa, että opiskelijoita kiinnostaa työelämä, mutta eivät yksittäiset yritykset.

Ammatillisten oppilaitosten edustajat mainitsivat haastatteluissa ammatillisen oppilaitoksen 65 kertaa, ja työelämän 20 kertaa. Peruskoulujen edustajat mainitsivat haastattelussa eri elementtejä melko tasavertaisesti, kahdeksasta neljääntoista kertaa, paitsi aikaisemmin kuvattua informaatioteemaa, joka esiintyi 44 kertaa opinto-ohjaajien haastatteluissa. Yritysten edustajat mainitsivat haastatteluissa yksilö- ja koulutusjärjestelmäteemat molemmat kuusi kertaa, sen sijaan työelämäteema toistui heidän haastatteluissaan 28 kertaa.

Vetovoimaisuuden osatekijät

Teemahaastattelujen sisällön analyysin perusteella vetovoimaisuuden osatekijät luokiteltiin rakenteellisiin ja vuorovaikutuksellisiin osatekijöihin ja määriteltiin kunkin elementin toimijat.

Ensimmäinen elementti on yksilö,

joka tekee koulutus- ja ammatinvalintojaan. Elementin osatekijät määriteltiin muista poikkeavasti seuraavasti: yksilölliset osatekijät, rakenteelliset osatekijät ja mentaaliset osatekijät. Yksilölliset osatekijät ovat ikä ja sukupuoli. Rakenteellisia osatekijöitä ovat koulumenestys ja sattuma koulutus- ja ammatinvalinnassa. Mentaaliset tekijät ovat mielenkiinto, motivaatio ja asenteet, taidot ja oppimisorientaatio.

Sosiaalinen verkosto -elementti kuvaa niitä henkilöitä koulujärjestelmän ulkopuolella, joiden kanssa yksilö on vuorovaikutuksessa koulutus- ja ammatinvalinnan päätöksenteon aikana. Näitä toimijoita ovat perhe, ystävät ja tuttavat. Rakenteellinen osatekijä on perheen sosio-ekonominen status. Vuorovaikutukselliset osatekijät ovat sosiaalisen verkoston toimijoiden antama kannustus ja tieto valintojaan tekeväälle nuorelle sekä heidän mielipiteensä, jotka saattavat vaikuttaa nuoren valintoihin.

Peruskoululementti kuvaa peruskoulun toimijoita, rakenteita ja vuorovaikutusta. Toimijoita ovat opinto-ohjaajat, opettajat ja toiset opiskelijat. Rakenteelliset osatekijät ovat yhteishakujärjestelmä ja oppilaitoksen opetussuunnitelma. Vuorovaikutuksellisia osatekijöitä ovat toimijoiden antama kannustus ja tieto sekä mielipiteet ja muut yksilön ja toimijoiden väliset yhteistoimintamuodot.

Toimijoina ammatillinen oppilaitos -elementissä ovat oppilaitoksen opinto-ohjaajat, opettajat, muu henkilöstö sekä toiset opiskelijat. Rakenteelliset osatekijät ovat koulutuksen ja oppilaitoksen maine ja imago, oppilaitoksen infrastruktuuri, koneet ja opetusväli-

neet, oppilaitoksen sijainti, opetussuunnitelman rakenne, yhteishakujärjestelmä ja työssäoppiminen. Vuorovaikutuksellisia osatekijöitä ovat toimijoiden välinen yhteistoiminta, oppilaitoksen ilmapiiri sekä oppilaitoksista ja niiden koulutustarjonnasta saatava tieto.

Yrityselementin toimijoina on yritysten henkilöstö. Rakenteelliset osatekijät ovat työssäoppiminen, peruskoulun työhön tutustumisjaksot (TET-jaksot), kesätyöt ja muut mahdolliset yhteistoimintamuodot ja käytettävissä olevat resurssit. Vuorovaikutuksellisia osatekijöitä ovat tieto yhteistyön mahdollisuuksista, tieto yrityksistä ja niiden tuotteista, tieto työn sisällöstä ja yritysten asenne oppilaitoksia ja opiskelijoita kohtaan.

Toimijat koulutusjärjestelmäelementissä ovat Opetushallitus ja opetusministeriö. Rakenteelliset osatekijät ovat erilaiset koulutusohjelmat ja koulutusinstituutiot, lukion ja ammatillisen koulutuksen arvostus sekä opiskelijavirtojen ohjaus. Vuorovaikutuksellisia osatekijöitä ovat tieto koulutusväylistä ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista sekä toimijoiden yhteistoiminta työmarkkinoiden kanssa.

Työelämäelementissä ovat toimijoina työministeriö, Metallityöväen liitto ry, Teknologiateollisuus ry, Elinkeinoelämän keskusliitto ja media (sanomalehdet, radio, tv ja Internet). Rakenteellisia osatekijöitä ovat alueellinen elinkeinorakenne, toimialan maine ja imago, toimialan työllistämismahdollisuudet sekä alan palkat. Vuorovaikutuksellisia osatekijöitä ovat tieto alalla tehtävästä työstä ja työelämästä yleensä.

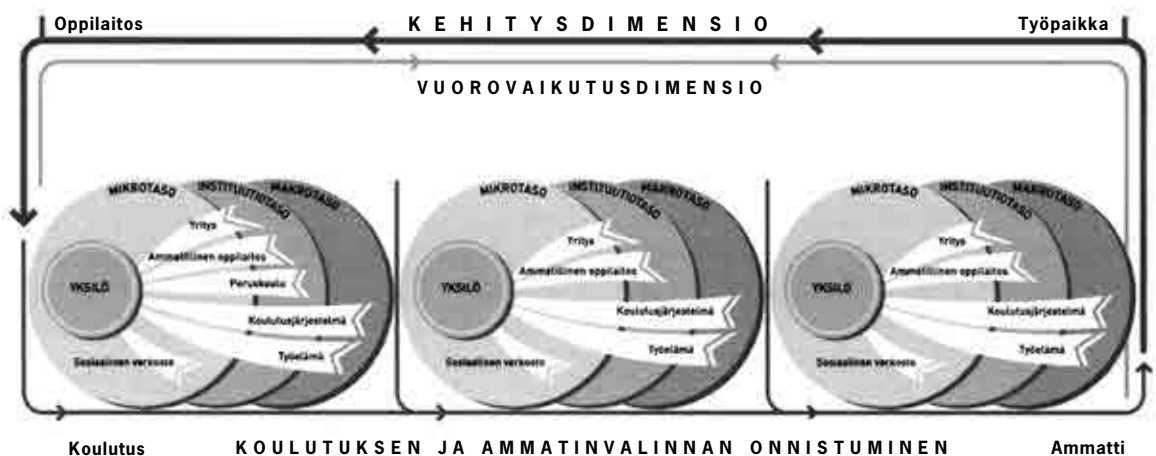
Kyselylomakkeen kuiluanalyysin tuloksena saadut estävät ja edistävät osatekijät luokiteltiin myös rakenteellisiin ja vuorovaikutuksellisiin osatekijöihin. Tulokset osoittavat, että opiskelijoille merkityksellisimpiä osatekijöitä ovat vuorovaikutukselliset osatekijät. Mm. ammattitaitoiset opettajat ja oppilaitoksen hyvä ilmapiiri ovat opiskelijoille tärkeämpiä kuin oppilaitoksen infrastruktuuri ja opetusvälineet.

Vetovoimamalli

Painopiste tutkimuksessa oli vetovoimaisuuden elementeissä ja osatekijöissä, jotka ilmenevät opiskelijan tehdessä koulutus- ja ammatinvalintojaan. Teemahaastattelussa tuli merkittävästi esille myös koulutuksessa pysyminen ja tutkinnon suorittaminen yhtenä vetovoimaisuuden näkökulmana. Opiskelijat korostivat sekä haastattelussa että kyselyssä haastavan ja monipuolisen työn merkitystä koulutuksen ja ammatinvalintojensa taustalla. Tämän perusteella vetovoimamallin konstruoinnissa päädyttiin kolmivaiheiseen prosessimalliin. Ensimmäinen vaihe muodostuu koulutuksen ja amma-

tinvalinnan päätöksentekovaiheesta. Toinen vaihe on koulutuksen suorittaminen ja kolmas vaihe on siirtyminen koulutuksesta työelämään. Kaksi viimeksi mainittua vaihetta jätetään useimmiten pois ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuutta käsittelevissä keskusteluissa.

Tutkimuksen tavoitteena oli konstruoida vetovoimamalli, jonka avulla voidaan edistää kone- ja metallialan ammatillisen peruskoulutuksen vetovoimaisuutta Päijät-Hämeessä. Kuviossa 2 on kuvattu konstruoitu kolmivaiheinen prosessimalli. Kukin vaihe sisältää vetovoimaisuuden elementtejä, jotka muodostuvat estävistä ja edistävästä osatekijöistä. Mallissa on kolme toisistaan riippuvaista toiminnallista dimensiota. Kehitysdimensio työelämästä oppilaitokseen kuvaa työn kehittämistä sekä oppilaitoksissa ja työpaikoilla. Tämä edellyttää työmenetelmien, työolosuhteiden ja organisaatioiden toiminnan kehittämistä, jotta työn sisältö muodostuisi haastavaksi ja monipuoliseksi. Vuorovaikutusdimensio kuvaa erilaisia yhteistointamuotoja, jotka edistävät koulutusorganisaatioiden ja työelämän yh-

Kuvio 2. Vetovoimamalli.

teistä kehitystyötä. Kolmas dimensio, koulutuksen ja ammatinvalinnan onnistuminen, toteutuu ainoastaan sekä kehitysdimension että vuorovaikutusdimension toimenpiteiden kautta.

Konstruoitu vetovoimamalli ei ole vain malli, jonka avulla houkutellessaan opiskelijoita hakeutumaan ammatilliseen koulutukseen tietylle koulutuslajalle, vaan kokonaisvaltainen malli koulutuksen ja ammatinvalinnan onnistumiselle. Koulutus- ja ammattialan vetovoimaisuuden edistäminen mallissa kuvattujen toimenpiteiden avulla ei täytä ainoastaan opiskelijoiden vaan myös työelämässä jo toimivien tarpeita.

Lopuksi

Vetovoimamalli muodostuu toisiinsa täydentävistä klustereista, jotka ovat vetovoimaproessin kolme vaihetta, kolme havainnointitasoa, seitsemän vetovoimaisuuden elementtiä sekä useita rakenteellisia ja toiminnallisia vetovoimaisuutta estäviä ja edistäviä osatekijöitä. Vetovoimamallin jakaminen klustereihin mahdollistaa mallin pohjalta tehtävää tieteellistä jatkokutkimusta ja mallin edelleen kehittämistä. Mallin tehtävänä on myös toimia käytännön toimijoiden työn tukena.

Malli muodostuu kokonaisuudessaan useista osista, joita on aikaisemmin tutkittu yksittäisinä osina tai ryhminä tutkimuksissa, jotka liittyvät koulutukseen ja ammattiin hakeutumiseen tai valikoitumiseen ja ammatilliseen kasvuun. Suomessa painopiste on ollut kontekstuaalisessa lähestymistavassa tutkimuksissa, joissa on keskitytty tutkimaan sosio-ekonomisia ja sosio-kulttuurillisia taustoja (Ahola & Nurmi

1995; Kivinen & Rinne 1995). Yksilöllisten tekijöiden tutkimuksessa on fokus ollut koulutukseen hakeutujan sukupuolella, iässä ja koulumenestyksessä (Pirttiniemi 2000), yksilöllisten ammatti-intressien mittaamisessa (Muuriainen 2004) tai opiskelijan ammatti- tai uraorientaatiossa (Jalkanen 1988, Vuorinen & Valkonen 2003). Aikaisempi tutkimus on painottunut korkea-asteen opiskelijoiden koulutus- ja ammatinvalintojen tutkimukseen, ja ammatillista peruskoulutusta käsittelevä tutkimus on saanut vähemmän huomiota.

Ruohotie (1996) on yhdistänyt tutkimuksessaan sekä kontekstuaalisia että yksilöllisiä osatekijöitä. Hänen kehittämäänsä malleja on kuitenkin käytetty pääasiassa kuvaamaan aikuisten ammatillista kasvua ja urakehitystä. Kokonaisvaltainen kontekstuaalisen ja yksilöllisen lähestymistavan tarkastelu luottaa tietoa ja uusia toimintamalleja myös nuorten ammatillisen peruskoulutuksen kehittämiseen.

Vetovoimamallin jatkokutkimusten pitäisi kohdistua prosessin toiseen ja kolmanteen vaiheeseen. Tässä tutkimuksessa löydettyjen toisen vaiheen elementtien tarkastelu ei ole vielä riittävää. Jatkokutkimuksissa voisi myös kehittää mittareita ja indikaattoreita eri osatekijöille. Elinkeinoelämän ja koulutusorganisaatioiden toimijat voivat hyödyntää mallia päätöksenteossa sekä yhteisen kehittämistyön viitekehyksenä muodostamalla rakenteellisista ja vuorovaikutuksellisista osatekijöistä kysymyssarjoja, jotka toimivat yhteisen keskustelun pohjana (Stähle & ym. 2004).

Työelämä, ammatit, koulutus ja myös ammatillisen kasvun ja ammatinvalinnan teoriat ovat muutoksessa

(Chen 2003; Lent et al. 1994; Patton & McMahon 1999). Tutkimuksessa luotu malli tuo uutta tietoa teorioiden integroimiseen ja konvergenssiin.

Lähteet

Ahola, S. & Nurmi, J. 1995. Kilpahaku korkeakoulutukseen. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Tutkimusraportteja 31. Turku: Turun yliopisto.

Brown, D. 2003. Career Information, Career Counselling, and Career Development. 8th Ed. Boston: Pearson Education, Inc.

Chen, C.P. 2003. Integrating Perspectives in Career Development Theory and Practice. Career Development Quarterly. March 2003. National Career Development Association and Gale Group. http://www.findarticles.com/cf_dls/mOJAX/. Tulostettu 29.12.2003.

Honka, J. 1988. Suomen ammatillisen koulutuksen nykytila ja tulevaisuuden näkymät. In P. Ruohotie & J. Honka (eds.) Suomalainen ammattikasvatus. Professori Matti Peltosen juhlaKirja. Helsinki: Otava, 97–106.

Jalkanen, H. 1988. Ylioppilaan oma päätöksenteko jatko-opintoihin valikoitumisen prosessissa. In V. M. Volanen & H. Jalkanen (eds.) Koulutuksen kuninkaat ja kulkurit. Lukio, ylioppilaat ja nuorisosaasteen koulutus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 51–74.

Kivinen, O. & Rinne, R. 1995. Koulutuksen pe-riytyvyys. Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa. Koulutus 1995:4. Helsinki: Tilastokeskus.

Koch, R. & Reuling, J. 1998. Institutional Framework Conditions and Regulation of Initial Vocational Training in Germany, France and Great Britain as Examples. In Vocational Education and Training – the European Research Field. Background Report. Volume I. Thessaloniki: Cedefop - European Centre for the Development of Vocational Training.

Krapp, A. 2002. Structural and dynamic aspects of interest development: theoretical considerations from an ontogenetic perspective. In Learning and Instruction 12 (2002) 383–409. Elsevier Science Ltd. www.elsevier.com/locate/learninstruc. Tulostettu 21.10.2003.

Krumboltz, J.D. 1979. A Social Learning Theory of Career Decision Making. In A. M. Mitchell, G. B. Jones & J. D. Krumboltz (eds.) Social Learning and Career Decision Making. Cranston: The Carroll Press, 19–49.

Lahden kauppakamari. 2004. Päijät-Hämeen toimialakatsaus 2004/1. Lahti: Lahden kauppakamari.

Lent, R.W., Brown, S.D. & Hackett, G. 1994. Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest, Choice and Performance. Journal of Vocational Behaviour, 45, 79–122.

Luopajarvi, T. 1995. Ammattioppilaitosten opettajien ja opiskelijoiden motivaatioperusta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Morgan, C., Isaac, J. & Sansone, C. 2001. The Role of Interest in the Career Choices of Female and Male College Students. A Journal of Research, March 2001. <http://www.findarticles.com>. Plenum Publishing Corporation in association with the Gale Group and LookSmart. Tulostettu 23.12.2003.

Muurinen, R. 2004. Yksilöllisten ammatillisten kiinnostusten suora ja epäsuora mittaaminen Gridillä. Kellyn teorian sovellus ammatinvalinnanohjauksessa. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Joensuun yliopisto.

Opetushallitus. 2003. Koulutustarjonta 2008 -projekti. Maakuntien koulutustarvelaskelmat. Päijät-Häme. Koulutuksen ennakointipalvelut. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus. 2004. Yhteishakujärjestelmien rekisterit. Opetushallituksen oppilaitostietokanta. OPTI. Tulostettu 24.6.2004.

Opetusministeriö. 2004. Koulutus ja tutkimus 2005–2008. Kehittämissuunnitelma. Helsinki: Opetusministeriö. <http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>. Tulostettu 23.3.2004.

Patton, W. & McMahon, M. 1999. Career Development and Systems Theory. A New Relationship. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.

Pirttiniemi, J. 2000. Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsinki: Yliopistopaino.

Päijätuntari. 2004. Päijät-Hämeen toimialakatsaus 2004/2. Teknillinen korkeakoulu Lahden keskus. <http://www.aluenet.com/puntari/>. Tiedot 10.9.2004. Tulostettu 12.10.2004.

Raunio, M. 2002. Ulkomaalaisten huippuosaajien mielikuvat ja kokemukset suomalaisesta kaupunki- ja työympäristöstä. Should I Stay or Should I Go? -projektin osaraportti I. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. <http://www.sjoki.uta.fi/sente/suomi/verkkokirjasto/>. Tulostettu 10.12.2002.

Ruohotie, P. 1996. Professional Growth and Development. In K. Leithwood, J. Chapman, D. Corson, P. Hallinger & A. Hart (eds.) *International Handbook of Educational Leadership and Administration*. Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 419–445.

Saikkonen, S., Mäkelä, K. & Komu, T. 2003. Päijät-Hämeen työelämän kehitys ja koulutus-tarve-ennuste 2010. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 76. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.

Savickas, M.L. 1999. The Psychology of Interests. In M. L. Savickas & A. R. Spokane. Eds. *Vocational Interests. Meaning, Measurement and Counseling Use*. 1st. Ed. Palo Alto: Davies-Black Publishing, 19–56.

Savolainen, H. 2001. Explaining Mechanisms of Educational Career Choice. Joensuu: University of Joensuu.

Sovala, M., Jokinen, H., Kerola, H., Sourama, H., Taro, L., Tuovinen, M., Mäki, T. & Tuuk-

kanen, J. 2004. 2000-luvun kasvupolitiikan haasteet. Valtiovarainministeriö Julkaisuja 1/2004. Helsinki: Valtiovarainministeriö. www.vm.fi/julkaisut. Tulostettu 26.6.2004.

Stähle, P., Sotarauta, M. & Pöyhönen, A. 2004. Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen. Tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 19. Helsinki: Eduskunnan kanslian julkaisuja 6/2004.

Työministeriö 2003. Työvoima 2020. Loppuraportti. Osaamisen ja täystyöllisyyden Suomi. Helsinki: Työministeriö. <http://www.mol.fi/julkaisut/tyovoima2020.html>. Tulostettu 5.2.2003.

Valsiner, J. 1992. Interest: A Metatheoretical Perspective. In K. A. Renninger, S. Hidi & A. Krapp (eds.) *The Role of Interest in Learning and Development*. Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 27–41.

Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2003. Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon. Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Zinn, J. 2002. Conceptual Considerations and an Empirical Approach to Research on Processes of Individualization. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research. On-line Journal*, 3 (1). <http://qualitative-research.net/fgs/fgs-eng.htm>. Tulostettu 23.12.2003.

